

NOGIRONLIGI BOR SHAXSLARGA IJTIMOY XIZMAT QILISH MEXANIZMLARI

Ikromova Saodat Otabek qizi

**Namangan davlat pedagogika instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti Ijtimoiy ish
mutaxassisligi magistranti**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20322065>

Annotatsiya: Mazkur maqolada nogironligi bor shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatish tizimining mazmuni, huquqiy asoslari va amaliy mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy xizmatlarning turlari, davlat va nodavlat sektorining o'rni, reabilitatsiya jarayonlari hamda inklyuziv siyosat masalalari yoritilgan. Maqola doirasida nogironligi bor shaxslarning jamiyatda to'laqonli ishtirokini ta'minlash bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Аннотация: В данной статье анализируются содержание, правовые основы и практические механизмы системы социального обслуживания лиц с инвалидностью. Также освещаются виды социальных услуг, роль государственного и негосударственного секторов, процессы реабилитации и вопросы инклюзивной политики. В рамках статьи разработаны предложения и рекомендации по обеспечению полноценного участия лиц с ограниченными возможностями в жизни общества.

Annotation: This article analyzes the content, legal framework and practical mechanisms of the system of social services for persons with disabilities. Also covered are the types of social services, the role of the public and non-governmental sector, rehabilitation processes and inclusive policy issues. Within the framework of the article, proposals and recommendations have been developed to ensure the full-fledged participation of persons with disabilities in society.

Kalit so'zlar: nogironlik, ijtimoiy xizmat, reabilitatsiya, inklyuziya, ijtimoiy himoya, huquqiy mexanizm, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.

Ключевые слова: инвалидность, социальное обслуживание, реабилитация, включение, социальная защита, правовой механизм, социальная поддержка.

Keywords: disability, social service, rehabilitation, inclusion, social protection, legal mechanism, social support.

Bugungi kunda nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy himoya qilish va ularga sifatli xizmat ko'rsatish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining sezilarli qismi turli darajadagi nogironlik bilan yashaydi. Bu esa jamiyatda inklyuziv muhit yaratish va ijtimoiy xizmat ko'rsatish mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. O'zbekiston Respublikasida ham nogironligi bor shaxslarning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qator qonun va me'yoriy hujjatlar qabul qilingan. Ushbu maqolada nogironligi bor shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatish mexanizmlari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan ko'rib chiqiladi.

“Nogironlik, invalidlik — kasallik, shikastlanish, mayib-majruhlik, baxtsiz hodisalar tufayli butunlay yoki ma'lum muddat mehnat qobiliyatini yo'qotish. Jismoniy yoki aqliy nuqsonlari borligi sababli ijtimoiy yordam va himoyaga muhtoj shaxs nogiron hisoblanadi. O'zbekistonda Nogironlik Tibbiy mehnat ekspertiza komissiyasi (TMEK) tomonidan belgilanadi”.¹ Zamonaviy yondashuvga

¹ [Nogironlik - Vikipediya](#)

ko'ra, nogironlik faqat tibbiy muammo emas, balki ijtimoiy muammo hamdir. Chunki shaxsning to'laqonli hayot kechirishiga nafaqat sog'lig'i, balki ijtimoiy muhit ham ta'sir ko'rsatadi.

Nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy himoya qilish quyidagi huquqiy hujjatlar asosida amalga oshiriladi:

- * O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
- * “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi Qonun
- * “Aholini ijtimoiy himoya qilish to'g'risida”gi normativ-huquqiy hujjatlar
- * BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasi

Mazkur hujjatlar nogironligi bor shaxslarning teng huquqliligi, ta'lim olish, mehnat qilish, tibbiy xizmatlardan foydalanish hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etishini kafolatlaydi.

Nogironligi bor shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatish quyidagi mexanizmlar orqali amalga oshiriladi:

1. Ijtimoiy nafaqalar va moddiy yordamlar – davlat tomonidan belgilangan pensiya va nafaqalar.
2. Tibbiy rehabilitatsiya – protez-ortopediya vositalari bilan ta'minlash, davolash xizmatlari.
3. Psixologik yordam – ruhiy qo'llab-quvvatlash, maslahat xizmatlari.
4. Ijtimoiy rehabilitatsiya markazlari faoliyati – moslashtirish va ko'nikma hosil qilish.
5. Inklyuziv ta'lim tizimi – nogironligi bor bolalarni umumta'lim maktablariga jalb etish.
6. Bandlikni ta'minlash – kvotalar asosida ish bilan ta'minlash.
7. Uy sharoitida xizmat ko'rsatish – parvarishga muhtoj shaxslar uchun.
8. Axborot-kommunikatsiya imkoniyatlarini kengaytirish – maxsus texnologiyalar.
9. Arxitektura va transport infratuzilmasini moslashtirish – to'siqsiz muhit yaratish.
10. Nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlik – ijtimoiy sheriklik asosida xizmat ko'rsatish.

Ijtimoiy xizmatlar tizimida davlat asosiy kafolat beruvchi subyekti hisoblanadi. Biroq so'nggi yillarda nodavlat notijorat tashkilotlari, xayriya fondlari va xalqaro tashkilotlarning roli ortib bormoqda. Ijtimoiy sheriklik asosida ko'rsatilayotgan xizmatlar tizim samaradorligini oshirmoqda.

Nogironligi bor shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvi uchun inklyuziv muhit muhim ahamiyatga ega. “Hozirgi vaqtda inklyuziv ta'lim nafaqat imkoniyati cheklangan bolalar uchun, balki butun ta'lim tizimi uchun ta'limni rivojlantirishning muhim bosqichi bo'lib, yaxlit ta'lim dasturining tabiiy davomi bo'lib, yaratilgan shart-sharoitlarni hisobga oladi”.² Bu jarayonda ta'lim, mehnat bozori, axborot maydoni va ijtimoiy infratuzilmaning moslashtirilishi zarur. Inklyuziv siyosat nogironligi bor shaxslarning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, nogironligi bor shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatish mexanizmlari kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi. Huquqiy asoslarning mustahkamlanishi, rehabilitatsiya xizmatlarining kengaytirilishi, inklyuziv muhit yaratilishi hamda davlat va nodavlat sektorining samarali hamkorligi mazkur tizimning asosiy ustunlaridir. Kelgusida ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va individual yondashuv asosida xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish muhim vazifa bo'lib qoladi.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari (ijtimoiy himoya sohasiga oid).
4. BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasi, 2006.

² <https://ilmiyanjumanlar.uz/uploads/conferences/0036/5.6.pdf?ysclid=mljk3pfidz872550710>

5. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi.
6. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
7. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) hisobotlari.